

Immateriaalioikeudet vaatesuunnittelijan työssä

Aalto-yliopisto

5.2.2024

Heidi Härkönen

OTT, OTM, varatuomari

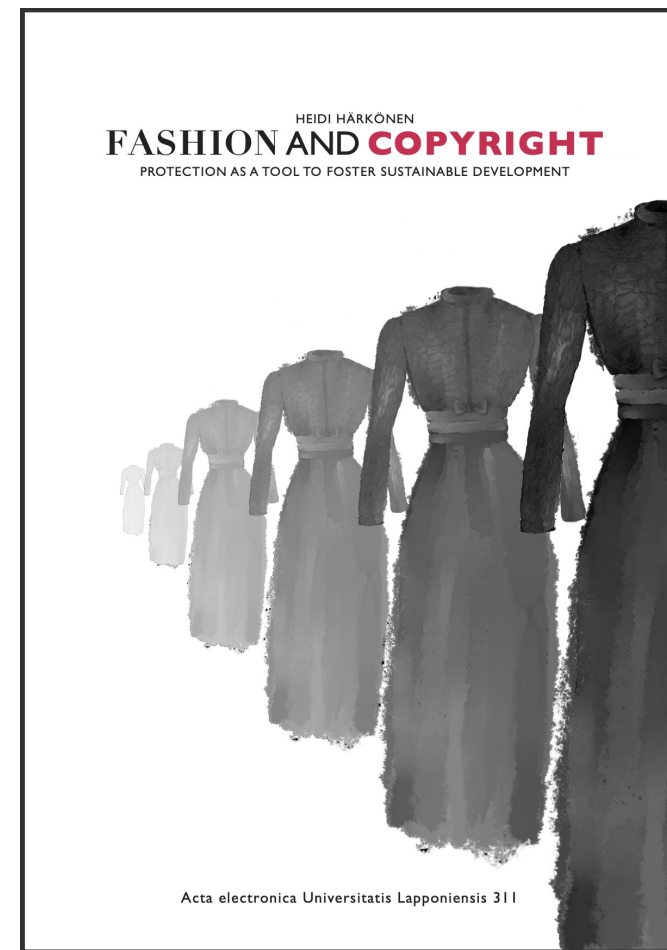
Tutkijatohtori, Turun yliopisto
heidi.harkonen@utu.fi

TURUN
YLIOPISTO

Hauska tutustua!

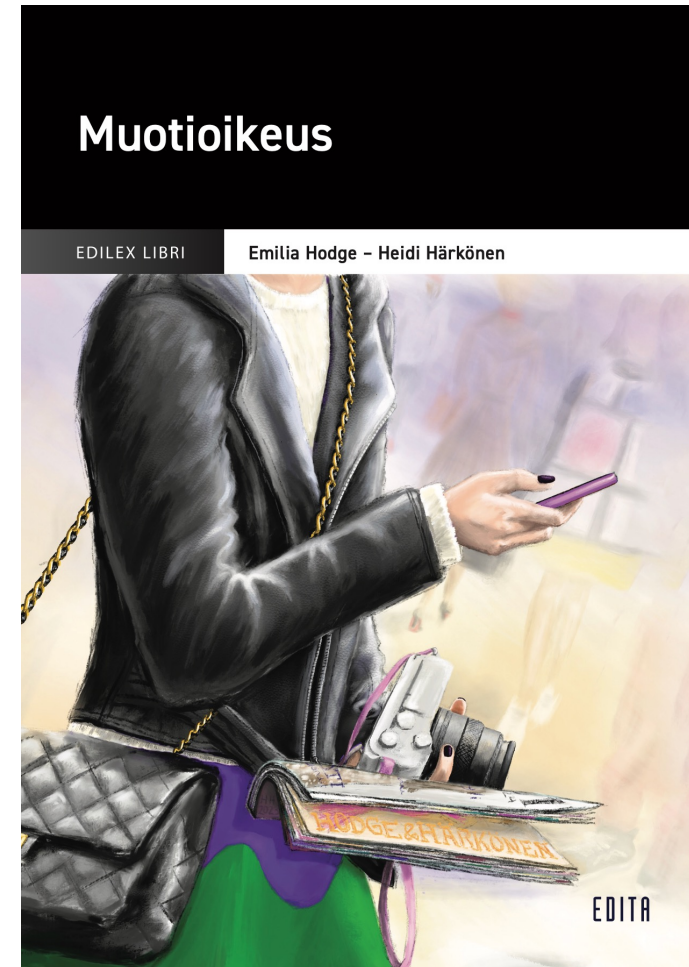
- Heidi Härkönen
- Oikeustieteen maisteri 2013, Lapin yliopisto
 - Ennen oikista: LaY TTK, vaatesuunnittelu
- Varatuomari 2018, Hyvinkään käräjäoikeus
- Oikeustieteen tohtori 2021, Lapin yliopisto
 - Väitöskirja: *Fashion and Copyright: Protection as a Tool to Foster Sustainable Development* (Acta electronica Universitatis Lapponiensis 311)
 - Vapaasti ladattavissa ja luettavissa osoitteessa
<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/64810>
- Turun yliopisto 2021 →

Kuva: Toni Ojakangas

Muotioikeus (Edita 2024)

- Hodge, Emilia & Härkönen, Heidi
- Tulossa toukokuussa 2024!
- Ensimmäinen suomenkielinen muotioikeuden perusteos tarjoaa kattavan ja ajanmukaisen yleisesityksen muoti- ja designalan keskeisestä juridiikasta.
 - Kirja kattaa erityisesti Suomessa ja Euroopan unionissa alalle **olennaisimman lainsäädännön ja oikeuskäytännön** tarkastelun. Näkökulmana kirjassa ovat alan toiminnan lähtökohdat.
 - Oikeudellisen tarkastelun pääpaino on **luovan työn kaupallistamisen** kannalta oleellisissa immateriaalioikeuksissa ja niitä täydentävässä sääntelyssä, markkinointi- ja kuluttajakaupan juridiikassa, tietosuoja-asioissa sekä valikoiduissa alan sopimusoikeudellisissa kysymyksissä – kiertotalouteen liittyvää säätelyä unohtamatta.
 - Lisäksi kirjassa on **erillinen työkaluosio**, joka sisältää **mallisopimusehtoja** sekä ohjeita toimintakäytänteiden kehittämiseen juridisten riskien hallitsemista varten.
 - Kirja sisältää myös perustietoa alan tyyppillisistä riidoista ja opastaa, **miten erilaisissa loukkaustilanteissa on mahdollista toimia** niin loukkausväitteen kohteena kuin omien oikeuksien puolustamisen osalta.
- [Linkki](#)

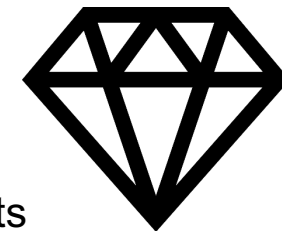
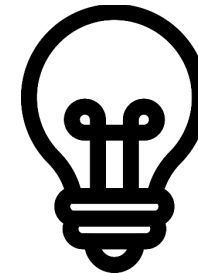
Kuva: Heidi Härkönen

Agenda

Mitä ovat immateriaalioikeudet ja miten ne liittyvät muotiin?

- Tekijänoikeus
- Mallioikeus
- Tavaramerkki
- Patentti
- Suunnittelijan ”check list”

Mitä immateriaalioikeudet ovat?

- Immateriaalioikeudet = aineettomat oikeudet = intellectual property rights (IP, IPR) = intangible assets
 - Yrityksen tai yksittäisen suunnittelijan tärkeää, **aineetonta pääomaa**
 - Tuovat tiettyjä **yksinoikeuksia** suunnittelijan luovuuden hedelmiin
 - Eri immateriaalioikeudet tuovat erilaisia **yksinoikeuksia**, ja näihin voi olla erilaisia **poikkeuksia ja rajoituksia**
 - **Immateriaalioikeuksia voi muuttaa rahaksi**, ne voivat auttaa saamaan ulkopuolista rahoitusta ja ne ovat aseita ei-toivottua kopiointia vastaan
- Osa oikeuksista on jokseenkin **globaaleja**, osa **EU:n laajuisia** ja osa territoriaalisia (**maakohtaisia**), riippuen oikeudesta. Harmonisointia on kuitenkin varsin paljon.
- Osa oikeuksista vaatii rekisteröinnin, osa ei → joidenkin immateriaalioikeuksien syntyminen maksaa, mutta osan saa **ilmaiseksi ja automaattisesti**
- Riippuu suunnittelijan tyylistä ja suunnittelutyön lopputuloksesta, millainen immateriaalioikeus (tai immateriaalioikeudet) suojaisi parhaiten hänen luovan työnsä tulosta
- Muoti- ja tekstiilialalla immateriaalioikeudet tapaavat olla hieman alihyödynnettyjä – niiden olemassa olosta ja hyödyistä ei ehkä olla kovin tietoisia?

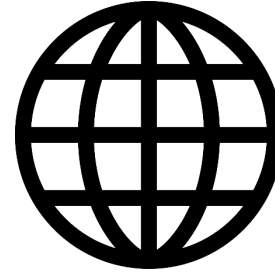

Tekijänoikeus ja muoti

- **Tekijänoikeus syntyy automaattisesti kirjalliseen tai taiteelliseen teokseen.**
- Voiko muotiluomus saada tekijänoikeussuojaa?
 - Kyllä voi! (mutta se ei aina ole ollut itsestään selvää)
- Muodin ja tekijänoikeuden suhde on ollut myrskyisä: muoti on ”käyttötaidetta”, ei ”puhdasta taidetta”
 - Laki ei sisällä suljettua listaa suojatuista teostyypeistä, mutta painolastina on käyttötaidetta syrjivä tekijänoikeustraditio
- Huom! Tekijänoikeus syntyy aina **ihmiselle**, ts. ei koskaan esim. tilaajalle / työnantajalle. **Oikeuksien siirtymisestä tulee sopia erikseen**, muuten ne eivät työsuhteessakaan siirry automaattisesti.
 - Huom. 2: vain taloudelliset oikeudet voi siirtää, moraalisia ei koskaan.
- Tekijänoikeus sis. **taloudelliset & moraaliset** oikeudet
 - Mitä nämä ovat?

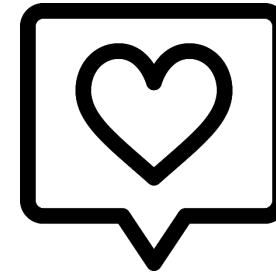

Tekijänoikeus ja muoti

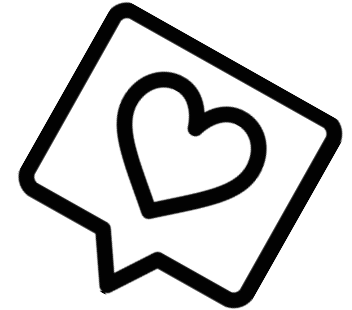
- EU
 - ”Unity of art” -periaate, eli eri taiteenlajien välisen tasa-arvon periaate läpäisee nykyään koko EU:n
 - Myös käyttötaiteen teokset, kuten vaatteet ja asusteet voivat olla tekijänoikeussuojan kohteena
 - Ehtona **omaperäisyys** = vaatteen / asusteen täytyy olla tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Sen tulee olla itsenäinen, ts. ei kopio.
 - Omaperäisyys = **teos on tekijänsä henkinen luomus**
 - Omaperäisyysvaatimus koskee samansisältöisenä kaikkia teostyyppisiä – myös puhdasta taidetta!
 - Huom! **Omaperäisyys ei tarkoita samaa kuin uusi tai uniikki**. Ratkaisevaa on siis se, onko suunnittelija luonut vaatteen / asusteen itsenäisesti, ei se, onko vastaavaa jossain puolin maailmaa luotu aiemmin.
 - Periaatteessa kaksoisluomukset mahdollisia – tällöin molempiin kohdistuu itsenäinen tekijänoikeus, eikä kumpikaan loukkaa toisen tekijänoikeutta
- USA:
 - Pääsääntöisesti muoti ja muut käyttötaiteen muodot eivät saa tekijänoikeussuojaa
 - Erotettavuusvaatimus
 - Vaatteesta / asusteesta erotettavissa oleva taiteellinen panos (esim. printti, ornamentti tms. koristelu) voi erikseen saada tekijänoikeussuojaa

Tekijänoikeus ja muoti

Kuva: Heidi Härkönen 2017, kuvassa: Christian Dior haute couture

Tekijänoikeus ja muoti

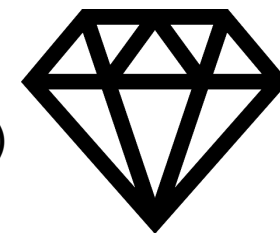
- ”Onko minulla suunnittelijana tekijänoikeus suunnittelemaani vaatteeseen / asusteeseen?”
 - On, jos tuote on **omaperäinen**.
 - Huom! Vaatteen kaava voi myös olla tekijänoikeudella suojattu *kirjallinen* teos.
 - Lisäksi: **tekijänoikeus ei suojaa ideoita**, mutta se suojaa ideoiden omaperäisiä ilmauksia. Muodissa tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että trendeihin ei voi saada yksinoikeuksia, mutta yksittäiseen, trendiä seuraavaan vaatteeseen voi.
- Jos tekijänoikeussuoja on...
 - ...se syntyy **automaattisesti**, eikä vaadi rekisteröintiä
 - ...se on voimassa koko suunnittelijan **elinajan + 70 v kuoleman jälkeen**
 - ... se antaa **yksinoikeuden kappaleen valmistamiseen ja teoksen saattamiseen yleisön saataville** (eli käytännössä muut eivät saa kopioida saati levittää kopioita tekijänoikeuden suojaamasta luomuksesta)
 - ...se antaa suunnittelijalle myös **moraaliset oikeudet**, jotka suojaavat mm. tekijän kunniaa
- Miten suunnittelija voi pitää huolta tekijänoikeuksistaan?
 - Tärkeintä on tuoda esiin, että on tietoinen oikeuksistaan: esim. ”© Etunimi Sukunimi all rights reserved” teksti **kaikkiin** luonnoksiin, portfolioihin tms.! (Huom. tällä ei ole oikeutta luovaa vaikutusta, mutta ns. ”pelotevaikutus”)

Tekijänoikeus ja muoti

- Case-esimerkki:
 - Suunnittelija ja muotitalo sopivat yhteistyöstä, jossa suunnittelija loi muotitalolle mekko-designin. Sopimuksessa ei oltu sovittu muuta, kuin että suunnittelija suunnittelee mekon freelancerina, ja muotitalo laittaa iltapuvun tuotantoon.
 - Suunnittelija tekee työn, toimittaa designin kaavoineen muotitalolle sovitusti ja yhteistyö päättyy.
 - Yhteistyön päättymisen jälkeen suunnittelijaa havaitsee seuraavaa:
 - Muotitalo markkinoi mekkoa mainitsematta suunnittelijan nimeä.
 - Suunnittelija ottaa yhteyttä muotitaloon ja vaatii, että hänen nimensä on mainittava mekon esittämisen yhteydessä. Muotitalo kieltäytyy tästä vedoten mm. siihen, että suunnittelijan nimen mainitsemisesta ei oltu sovittu mitään.
 - Mikä neuvoksi?

Mallioikeus ja muoti

- Mallioikeus on **EU-alueella** voimassa oleva erityinen, nimenomaan teollisen muotoilun tuotteita ajatellen suunniteltu immateriaalioikeus
 - Kansainvälistä mallisuoja ei ole, mutta joillain valtioilla voi olla joitain vastaavanlaisia omia suojamuotoja
 - (Myös kotimainen mallisuoja Suomessa, mutta relevanttius EU-aikana kyseenalainen)
- Soveltuu erityisen hyvin muotituotteille!
- Vaatimuksena **yksilöllisyys** ja **uutuus**
- Suoja-aika max. 25 v (rekisteröity mallioikeus) ja max. 3 v (rekisteröimätön mallioikeus)
 - 25 vuoden suoja-aikaa halajavan on rekisteröitävä malli *ennen* sen julkaisemista
 - Rekisteröinti voimassa 5 v kerrallaan, voi uusia 4 kertaa
 - Rekisteröinti maksaa n. 400 e
 - 3 vuotta kestävä mallioikeus syntyy automaattisesti, mutta tätä ei voi uusia
- Rekisteröidyn mallisuojan etuna on se, että saa ns. ”mustaa valkoisella” suojan olemassaolosta. Tämä auttaa mm. rahoituksen saamisessa, mahdollisissa riitatilanteissa sekä lisensoinnissa.
- Mallioikeus ja tekijänoikeus voivat olla voimassa samaan aikaan!

Tavaramerkki ja muoti

- Tavaramerkki suojaa nimensä mukaisesti *merkkiä*. Merkki voi olla esim. **logo, brändin nimi, malliston nimi, tuotenimi...**
 - Myös esim. **väri, muoto, kangasprintti!**
- Tavaramerkkirekisteröinti on voimassa **10 vuotta kerrallaan**
 - **Rekisteröinnin voi uusia loputtomasti**
- Voi olla Suomen laajuinen, EU:n laajuinen tai globaali oikeus – riippuu rekisteröinnistä!
 - Periaatteessa suojan voi saada myös rekisteröimättä *vakiintumisen* kautta, mutta tämä ei ole suositeltavaa – vaikeaa (ja kallista) näyttää toteen, jos tulee epäselvyyksiä!
- Suunnittelijan kannattaa miettiä lanseeraamiensa tuotteiden nimiä, brändinsä nimiä tms. – voisiko rekisteröidä tavaramerkiksi?
- Tavaramerkki on erityisen kovaa valuuttaa mm. rahoitusneuvotteluissa
- Lisäksi tavaramerkki on tehokas keino estää muita käyttämästä merkkejä (tms.), jotka ovat *sekoitettavissa* tavaramerkkiin

Patentti ja muoti

- Patentti suojaa **keksintöjä**
- Historia
- Vaatii rekisteröinnin, voimassa max 20 vuotta
- Soveltuu harvemmin vaatteisiin ja asusteisiin, mutta voi tulla kyseeseen esim. teknisissä tekstiileissä, älyvaatteissa, kankaan värjäystavassa tai valmistusmenetelmässä tms. teknisessä ratkaisussa
- Patentti vai liikesalaisuus?

Suunnittelijan muistilista

- Kirjoita **kaikkiin** luonnoksiin, hahmoteltiin, tasokuvaan, kaavoihin, portfolion sivuille, yms. asiakirjoihin tekijänoikeushuomautus, esim. "© Etunimi Sukunimi kaikki oikeudet pidätetään" tai "© Firstname Lastname all rights reserved"
 - Tekijänoikeuden syntyminen ei sinänsä riipu siitä onko tällainen teksti materiaalissasi vai ei, mutta ko. tekstin funktio on toimia lähinnä "pelotevaikutuksena" / signaalina siitä, että olet tietoinen oikeuksistasi ja otat ne vakavasti.
 - Käänteisesti: pidä tallessa kaikki hahmotelmat, luonnokset, ideakollaasit tms. joita olet käyttänyt suunnittelussasi apuna: jos joku syyttää sinua kopioimisesta, voit näiden materiaalien avulla osoittaa, että olet tehnyt itsenäistä luomistyötä.
 - "60 %"-sääntö?
 - H&M:n legal teamin "tsekkaus"?

Suunnittelijan muistilista

- Harkitse **mallisuojan** rekisteröimistä EU:n laajuisena, etenkin jos sinulla on luomus jota ajattelit pitää tuotannossa pitkään
 - Muista myös kolmen (3) vuoden rekisteröimätön mallisuoja! Tästäkin voi laittaa merkinnän samoihin paikkoihin kuin tekijäoikeusmerkinnän
- Mieti, mitä kaikkea voisit rekisteröidä tavaramerkiksi – onko sinulla esimerkiksi logoa? Firmaa, jolla on nimi? Oletko jo myynyt tuotteita omalla nimelläsi? Oletko kehitellyt tuotteille nimeä?
- Kannattaa jo heti uran alussa alkaa pohtimaan, miten keräät itsellesi IPR-portfoliota. Tämän voit sitten liittää ammatilliseen portfolioosi.
- Immateriaalioikeudet ovat sinun **omaa pääomaasi**! Ota niistä kaikki hyöty irti.
- Tsekkaa EUIPO:n, Patentti- ja rekisterihallituksen sekä Muotioikeuden yhdistys ry:n sivut (www.fashionlaw.fi)!

**TURUN
YLIOPISTO**

Kiitos mielenkiinnostanne!

heidi.harkonen@utu.fi

Twitter: @FashionLawHeidi

Instagram: @heidiliisamaria